

Rafel Nadas Ferreras: Palmisanon kirous

[PM/30 ADMIN](#)

Rakkautta ja sotaa Apuliassa: Eurooppa – MARJATTA RIPSALUOMA (2.6.2019)

Farrerasin teos on kunnianosoitus italialaiselle vastarinnalle, mutta kirja on silti fiktiota. Esipuheensa Ferreras päättää kirjan nimellä: *La maledizione dei Palmisano*. Kerrotaan, että Palmisanon suvusta kaatui ensimmäisessä maailmansodassa 21 nuorta miestä.

Tarinalla on vahva historiallinen tausta. Kannattaa tutustua Välimeren alueen tapahtumiin kahden maailmansodan aikana ja miettiä sitä lyhyttä väliaikaa, kun ihmisten ei tarvinnut sotia. Ehtivätkö he toipua?

En tiedä miten paljon vastarintaa vallanpitäjiä kohtaan on ollut ennen ensimmäistä maailmansotaa, mutta sen jälkeen oli. Ensimmäisen maailmansota ei ollut vielä partisaanisota, toinen kyllä jo oli. Italia yhdistyi ja muuttui valtioksi vasta vuoden 1859 jälkeen eikä siitä valmista tullut kuin hyvin hitaasti. Selvää Italian valtion syntymävuotta ei voi ilmeisesti sanoa.

Maassa oli sotia paljon. Romaanissa kerrotaan kahdesta viimeisestä, jotka olivat Euroopasta alkaneet maailmansodat I ja II.. Sotien välisenä aikana Italiassa oli vastarintapesäkkeitä Mussolinin fasistidiktatuuria vastaan ja myös silloin tällöin puhkeavaa paikallista taistelua ihmisoikeuksien rikkomista vastaan esimerkiksi Materan luolakaupungissa.

Tällaiset teokset voivat kyllä lisätä ihmisten ymmärrystä maanosamme Euroopan monimuotoisuudesta ja kirjavuudesta. Jos epäoikeudenmukaiseen yhteiskuntaan tulee ylärakenteeksi uusi valtiomuoto eikä epäoikeudenmukaisuuksia pureta, niin perustus on hataralla pohjalla. Euroopassa ei mikään maa (ehkä Sveitsiä lukuun ottamatta) ole säästynyt sodilta.

Farreras on kotoisin Kataloniasta ja romaanissa kerrotaan myös apulialaisista vapaaehtoisista Espanjan sisällissodassa 1936, siinä sodassa taisteli tasavaltalaisten puolella kansainvälisiä prikaateja. Sodassa taisteli myös suomalaisia vapaaehtoisia Francon armeijaa vastaan.

Palmisanon kirous on historiallinen sotaromaani. Sen vastavoimana läpi koko romaanin on rakkaus, joka asettuu loistamaan kuin isoäidin (nonna!) puutarha kevään puhjetessa Apuliaan joskus maaliskuun tietämillä. Huomasin, että Farreras on kirjoitanut alkusanat ja peräti kahdet loppusanat. Ymmärsin syyn, kun olin lukenut kirjan.

Rintamien liikkeitä

Teos on fiktiota. Silti sillä on ajallisesti ja paikallisesti yhteys Italian Apulian maakunnan tapahtumiin I ja II maailmansodan aikoina. En ole vihainen siitä, että joku katalonialainen kirjailija on matkailut alueella ja pitänyt sitä ainutlaatuisena, mutta olisihan tästä voinut tehdä aivan oikean historiallisen romaanin. Olen nähnyt termin dokufiktio käytössä, mutta usein siinä puhutaan elokuvasta tai videosta, ehkä se sopii myös romaaniin.

”- Meidän on ylitettävä rintamalinja, jotta ehdimme ajoissa, Englantilainen esitti.

Rintaman tarkkaa sijaintia ei voinut tietää. Niinä päivinä oli ollut kovia ukkosmyrskyjä, ja taisteluala oli muuttunut jatkuvasti. Armeijat ottivat yhteen, hyökkäsivät ja perääntyivät Trigno- ja Sangrojokien välisessä mutaisessa maastossa, jossa asemasotaan oli vaikea ryhtyä. Englantilaisen ryhmä joutui kahdesti laukaustenvaihtoon saksalaissotilaiden kanssa tietämättä, olivatko nämä jälkijoukkojen viimeisiä sotilaita vai vastahyökkäykseen valmistautuvia etujoukkoja.”

Tässä sitaatissa on kuvaus II maailmansodan taisteluista Apuliassa, ajankohta on syksy 1943. Italiassa taistelivat silloin jo englantilaiset, saksalaiset olivat tulleet tukemaan Mussolinin fasisotilaita ja amerikkalaiset ovat kohta nousemassa maihin Sisiliassa.

Teoksen alkulehdillä on Apulian kartta. Se on aika pientä pranttia, mutta kartassa on tähdellä merkitty Bellorotondon kylä/pikkukaupunki. Vielä pienempää pranttia ovat jokien nimet, mutta eivät ne ole samoja kuin kartassa. Kyseessä on fiktiivinen paikka, jossa asuvat romaanin ihmiset. Heitä ei myöskään ole olemassa. Mutta varmasti he olivat juuri kuvatun kaltaisia. Ja Apulia on olemassa tänäänkin!

Kartta on hyödyllinen yksinkertaisesti sen vuoksi että romaanissa käsitellään sekä ensimmäisen että toisen maailmansodan aikaisia taisteluita – ja kuten tuossa yllä olevassa sitaatissa kerrotaan, rintamalinjat muuttuivat usein ja siitä oli välittömänä seurauksena kaaos. Mutta kirjan karttaa tarkempia ovat varmasti historiankirjojen taistelulinjojen kartat.

Olen tätä ennen lukenut tasan yhden sotaromaanin, ”Tuntemattoman sotilaan”. Tässä on sotakuvauksia, jotka tuntuvat yhtä lailla ja on mahdollista tuntea nuorten ihmisten kipu ja väsymys.

Nuoriso kasvaa sodassa

Sotijoilla oli syytä kulkea silmät selässään. Partisaanit ja englantilaiset eivät kyenneet saamaan selville vuoristoisessa maastossa saksalaisten ja Mussolinin fasisien joukkojen liikkeitä. Taistelut puhkesivat useimmiten yllättäen. Kartassa ei valitettavasti näy vuoristoja.

Kartta auttaa hahmottamaan tapahtumia. Henkilökuvat puolestaan kertovat rintamien lävistämistä kylistä ja pikkukaupungeista. Bari ei ole aivan pieni kaupunki, mutta se miltei tuhoutui saman ajankohdan pommituksissa vuonna 1943. Ferreras on käyttänyt fiksusti romaaninsa taustoituksessa tietokirjallisuutta: Bellorotondon kylästä ja sen suvuista ja perheistä lukiessa mahdollista käsittää se omituinen juttu, että väki oli jakautunut vähintään kahtia.

Viimeinen miespuolinen Palmisano lähti vihollisuuksia pakoon nonnon ja zian huomasta kun Italia liittyi II maailmansotaan. En tiedä kumpi siihen yllytti, Mussolini vai Hitler, vai ehkä peräti Franco, mutta Espanjan sisällissota on näkyvillä ensimmäisenä. Vuosi 1936 oli tärkeä koko Euroopalle. Kun Franco voitti, ilmapiiri kiristyi nopeasti.

Se oli preludi. Sana on italiaa ja tarkoittaa ennen peliä. Hessen *Lasihelmipelin* englanninkielisen opuksen nimi on *Magister Ludi*, eli pelin mestari. Ferreras on ajatellut Espanjan Francon aikaa, joka jatkui pitkälle II maailmansodan jälkeenkin vielä.

Nonna ja zia tahtovat Vitantonion menevän piiloon, koska hän on viimeinen Palmisano. Tätä ei kerrota vielä Giavannalle ja Vitantoniolle, onneksi Vitantonio ei ole valmis sotimiseen. Vain lukija tietää kohtalokkaasta syntyperästä. Vähän outo se perhesaaga on, mutta pitää sotaromaanissa olla romanssikin.

Päähenkilöistä kaksi, Giavanna ja Salvatore lähtivät sotimaan Espanjan tasavallan puolesta Francoa vastaan. Sitten kolmas nuori, Vitantonio, päätyi piileskelemään Materan luolakaupunkiin. Kaupunki on edelleen olemassa ja tänä vuonna 2019 Euroopan kulttuuripääkaupunki. Kartasta huomaan, että tiet lähtevät säteittäin pikkukaupungeista, niin myös Materasta, ikivanhasta kaupungista.

Mutta sitten kun Materaa pommitetaan ja paikalla on myös jo yksi englantilainen, niin Vitantonio tietää että hänen taistelunsa on alkamassa. Hän päätyy Bariin jäljittäessään paria kammottavaa fasistiroistoa. Toisen heistä hän tuntee jo lapsuudestaan.

Inferno Barissa

Romaani alkaa Italian ja Itävallan taisteluista I maailmansodassa vuonna 1915 ja päättyy vuoteen 2012, jolloin katalonialainen kirjailijamme romaanillaan kuvittaa yhtä mahdollista sukuhistoriaa, joka väistämättä kietoutuu pahoihin sotiin. Hyviä sotia ei ole koskaan ollutkaan. Tässä pahuus on kuvattu alkavaksi pienessä Bellerotondossa, mutta sellaisia paikkoja löytyy useimmista maailman maista.

Sukuyhteys ei poliittisten intohimojen aikaan ole paras mahdollinen, siinä voi tapahtua kamalia. Mutta on kyllä mietittävä sitä miten hirveän lyhyt aika on ensimmäisestä maailmansodan loppumisesta toisen maailmansodan alkuun. Kylän nuoret ehtivät hädin tuskin siinä välissä aikuisiksi. Perhettään ja sukuaan kukaan ei taas voi valita mitenkään.

Olen lukenut usein Olavi Paavolaisen kulttuuripamflettia ”Nykyäikää etsimässä” tuota parin vuosikymmenen olematonta perspektiiviä vasten. Tuota teosta vasten on hyvä lukea ”Synkkä yksinpuhelu”, joka sisältää Paavolaisen päiväkirjamerkintöjä II maailmansodan ajalta. Aivan kuin silloinen ”nykyäika” olisi saanut nuorten kannat kattoon pelkämästä kasvamisesta ilosta. Mutta sitten ei vähään aikaan enää muuta tehdäkään kuin itketään ja ollaan nääntyneitä. Ja kuollaan taisteluissa, joita ehkä jo aavistettiin juhlien takana.

Palmisanon kirouks -kertomuksen käännekohta on Barin kaupungissa sen pahimman infernon aikana. Ferraro päätti käyttää kaupungin tuhoa lavastuksena henkilösuhteiden kliimaksissa. Erittäin tehokas ja dramaattinen tausta! Barin tuhoutumisesta löytyy kyllä tietoja historiankirjoista ja netistä.

Suomennoksesta

Koska suomennos on tehty katalaanin kielestä, on ollut tavallaan paikallaan jättää italiankieliset sanat kääntämättä. Ymmärtän sen. Kuitenkin Apulian italia on oma murteensa ja sanat ovat vaikeita ymmärtää. Sukulaisuudet: nonno ja nonna ja sitten zia? Sitten on trullotaloja, jollaisia ei ole Suomessa, netistä niitä näkee.

Entä mitä tarkoittaa Giuseppe fu Francesco Paolo, siis fu? Olen lukenut latinaa koulussa, mutta Apuliasta en muista olleen tekstejä *Exercitia Latinassa*, italiaa en ole tullut opiskelleeksi. Koululatinallani olen kuitenkin selvittänyt tärkeimmät asia Italian lehdistä siellä käydessäni. Apuliassa ei ehkä selviä latinan avulla.

Oheistietoa

Sen verran on pakko perätä vielä, että lopussa olisi voinut olla kirjallisuussivu. Mutta kun kirja on fiktiota!
Sitten: Materassa tapahtuu mm. Pier Paolo Pasolinin elokuva *Matteuksen evankeliumi* ja toinen elokuvateos, televisiosarja nimeltä *Kristus saapuu Eboliin*, Francesco Rosin elokuvateos. Niitä kehotan lukijoidenkin katsomaan.

Kaupunki on edelleen elossa ja sen luolia on korjailtu. Rikkaimmat turistitkin ovat ilmeisesti tyytyväisiä luolahotelleihinsa. Paikan ainutlaatuisuus on tietysti huono asia tavallisille asukkaille. Tarkoitin ikivanhan kaupungin muuttumista turistipyödykseksi. Siellä on taatusti ahdasta nyt. Teoksessa kerrotaan Materan kansannoususta. Sodan aikana kaupungin väki oli rutiköyhää eikä valtio reagoinut mitenkään, kun saksalaiset pommittivat kaupunkia. Valtio taisi olla saksalaisten taskussa silloin ja Mussolini Italian päällikkö.

Ja [tämä laulu](#) on varmasti kaikunut myös romaanin sotilaiden marssiessa liejuisilla teillä.

Rafel Nadas Ferreras: *Palmisanon kirous*. Suom. Satu Ekman (katalaanin kielestä), Bazar 2019, 381 s.

Marjatta Ripsaluoma on kriitikko Vaasasta.